

NIEUWE GESCHIEDENIS

C. H. van Rhee, *Litigation and legislation. Civil procedure at first instance in the Great Council for the Netherlands in Malines (1522-1559)* (Dissertatie Leiden 1997, Studia LXVI; Brussel: Algemeen rijksarchief en Rijksarchief in de provinciën, 1997, xlix + 517 blz., f80,-, ISBN 90 5746 001 7).

De Grote Raad van Mechelen werd in 1473 door hertog Karel de Stoute als 'Parlement' te Mechelen gevestigd om in zijn landen te fungeren als hooggerechtshof. Civiele geschillen konden er door gekwalificeerde personen of instellingen aanhangig gemaakt worden; sommige soorten van zaken kwamen *ratione materiae* eveneens in aanmerking voor beslissing in eerste aanleg voor deze hoge raad. Maria van Bourgondië heeft in 1477 moeten aanvaarden dat deze centrale raad weer ambulatorioir werd. In 1504 werd Mechelen echter opnieuw de vaste plaats van dit rechtcollege in de Nederlanden dat slechts naar de kroon werd gestoken door de rechtsprekende bevoegdheden van sommige der collatérale raden te Brussel (vanaf 1531 zo genoemd).

Een deel van de rijke archieven van de Grote Raad, bewaard op het Belgische Algemeen rijksarchief, is geïnventariseerd en geanalyseerd in het kader van een grootschalig, langdurig door ZWO gesubsidieerd onderzoeksproject onder leiding van prof. mr. J. Th. de Smidt (Universiteit van Amsterdam). Het resultaat zijn de gepubliceerde regesten van alle civiele sententies van de raad tot 1581 (*Chronologische lijsten der geëxteende sententien...*, zes delen, 1966-1988) en de minuties geïnventariseerde procesdossiers 'Beroepen uit Holland', (tien delen, 1965-1975) en de zaken in 'Eerste aanleg' voorzover betrekking hebbende op het latere Nederland (drie delen, 1968-1972). Behalve heel wat kleinere studies, deels gebundeld in de serie 'Miscellanea Consilii Magni', zijn er ook een paar kloeke boeken over verschenen, waarvan ik maar noem J. Van Rompaey, *De Grote Raad van de hertogen van Boergondië en het Parlement van Mechelen* (1973) en A. J. M. Kerckhoffs-de Heij, *De Grote Raad en zijn functionarissen 1477-1531* (1980).

Kennis van het oude procesrecht is voor jurist en historicus van belang omdat in het proces, via de procedureregels, het abstracte 'recht' werd geconcretiseerd. Die kennis heeft ook praktisch nut als gids in de procesdossiers die een rijke, maar nog te weinig benutte bron van historische informatie bevatten. Het is daarom verheugend dat aan de reeks studies die in recente jaren zijn gewijd aan aspecten van het procesrecht - ik denk aan de proefschriften van Wedekind over Holland en van Lijten over Brabant - nu een gedegen studie betreffende de Grote Raad is toegevoegd. Dit boek, waarop de schrijver te Leiden in de rechten promoveerde, houdt zich tamelijk stipt aan de gekozen periode 1522 tot 1559, gemarkeerd door de afkondiging van min of meer vernieuwde instructies voor de civiele procedure bij de raad. De auteur ziet als voornaamste impuls voor de vernieuwing van 1559 de door de vorst verhoorde bede der justitiabelen om verkorting van de langdurige en kostbare procesgang: wat rond 1540 nog niet was gelukt, 'slaagde' aan het einde van de jaren vijftig. (Of sindsdien de procedures werkelijk korter en goedkoper werden, wordt in het midden gelaten.)

Op basis van een niet nader gespecificeerde selectie uit het totale bestand der Eerste-aanlegzaken - ongetwijfeld vergemakkelijkt door de bovengenoemde inventaris -, van sententie- en dictaregisters en van enig ander relevant archiefmateriaal en aan de hand van vergelijkende en ondersteunende literatuur, geeft Van Rhee een ampele en gedetailleerde schets van alle mogelijke aspecten van de civiele procedure in eerste aanleg. Om te beginnen natuurlijk de wetgeving, die dus de titel van zijn boek mede verklaart, vervolgens de jurisdictie en competentie

van de Grote Raad *in casu*, de manieren waarop een proces aangelegd kon worden, de verschillende incidenten, fasen en eventueel in te dienen (bewijs)stukken, de betrokken functionarissen (procureurs, raadsheren-commissaris, deurwaarders enzovoorts), het vonnis, de executie daarvan, de proceskosten. In het tweede deel van zijn boek behandelt Van Rhee enkele soorten bezitsacties en processuele aspecten zoals uitstel en verstek (hoofdstuk 9-12). In de bijlagen geeft de auteur exempels van teksten van alle mogelijke ten processe ingediende stukken. *Pièce de résistance* is de geannoteerde uitgave van de concept-ordonnantie van circa 1540(391-487).

Van Rhee heeft een goed overzicht van de stof en hij toont zich een meester in het vatten van de essentie en van het saillante detail (bijvoorbeeld de kwestie van de niet-motivering van het vonnis). Hier en daar is hij wel wat kort van stof: de procedure vóór 1522; de minimumwaarde van het belang waarom men begon te procederen (in verband met de rechtsstatelijke betekenis van de 'gelijkwaardigheid der partijen'), de toen nog niet bestaande scheiding der machten (hoe ernstig was dat voor rechtzoekenden? Men leefde nog in een standenmaatschappij!) en het dilemma van het spanningsveld dat onontkoombaar optreedt als de wetgever gelijkwaardigheid van partijen wil waarborgen en tevens voortgang in de procedure moet stimuleren, komen slechts beknopt aan bod.

Hier en daar is de afstand die de auteur tot relevante historische literatuur houdt, wel erg gekunsteld (als hij bijvoorbeeld op bladzijde 178 spreekt over de inschakeling van landmeters bij enquêtes door raadsheren-commissaris). Presentisme of anachronisme bedreigt een schrijver die zijn onderzoek wil zien als 'nuttig' voor de 'Working group for the approximation of the civil procedure law in Europe' (vii, 313, 343). Bij alle lof die dit boek toekomt, is het toch wel een beetje wrang dat in Nederland anno 1997 een proefschrift in het Engels geschreven wordt over de procedure voor een interregionaal, centraal gerechtshof dat (toen al!) zijn procederen zoveel mogelijk moest tegemoetkomen in hun landstalen: Frans en Nederlands. Naast de zakenindex zou een personenregister overigens een nuttige tweede toegang zijn geweest.

A. H. Huussen jr.

H. Luijten en M. Blankman, ed., *Minne- en zinnebeelden. Een bloemlezing uit de Nederlandse emblematiek* (Alfa; Amsterdam: Amsterdam university press, 1996, ix + 142 blz., f25,-, ISBN 90 5356 212 5).

Een enthousiasmerende inleiding, waarin onder meer parallellen worden getrokken tussen moderne reclame en oude embleembundels, opent deze nieuwe bloemlezing uit de Nederlandse emblematiek van de zestiende tot achttiende eeuw. De samenstellers Hans Luijten en Marijke Blankman bieden in kort bestek een overzicht van het ontstaan en floreren van het embleem. Van het *Emblematum liber* (1531) van de grondlegger van het genre Alciato, wiens poëziebundel door toedoen van zijn uitgever de kenmerkende opbouw kreeg van motto, afbeelding en epigram, tot de specifiek Nederlandse voorkeur voor het liefdesembleem en het werk van misschien wel Nederlands beroemdste embleemdichter Jacob Cats, op wiens *Silenus Alcibiadis sive Proteus* samensteller Luijten vorig jaar promoveerde. In de inleiding is veel achtergrondinformatie te vinden over de wijze waarop de embleembundels tot stand kwamen. Dichters en drukkers waren bijzonder vindingrijk in het werken met materiaal van hun voorgangers. Ze gebruikten de platen waarmee de illustraties werden gemaakt keer op keer opnieuw, en deden voor inspiratie steeds weer een beroep op dezelfde 'tussenbronnen':